

ความเชื่อของชาวอีสาน "คะลำ "

● นำเสนอเมื่อ 6 ก.ค. 2554

ชนเผ่าไทยลาวหรือชาวอีสาน มีระเบียบการปกครองบ้านเมืองซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากโบราณ เป็นความเชื่อดั้งเดิม ไม่ปรากฏว่ามีประมวลกฎหมายใดๆ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ก็ได้กฎเกณฑ์ธรรมะจากพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางการปฏิบัติอีกอันหนึ่ง ใครไม่ปฏิบัติตามก็就会被ลงโทษหนักๆ เขาก็จะไม่คบคาสมาคมด้วย เห็นการลงโทษทางสังคม นอกจากยึด ๑๒ คอง ๑๔ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติแล้ว ยังมีขอรหัสอีกคือ คะลำ หรือ กะลำ หรือ ขะลำ ซึ่งสมัยก่อนเขามีการบอกสอนลูกหลานรับช่วงกันมาเป็นช่วงๆ อายุคนโดยไม่จำเป็นเสียเวลาอธิบายเหตุผล ปัจจุบันนี้อาจมีคนรู้จักจดจำหรือปฏิบัติตามเป็นส่วนน้อย

ความหมายของคำว่า คะลำ

คำ “คะลำ” หรือ “กะลำ” หรือบางท้องถิ่นเรียก ขะลำ ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมภาษาลาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๑๖ ว่าไว้ดังนี้

กะลำ ๑ เป็นคำห้าม แปลว่า สิ่งต้องห้าม

กะลำ ๒ เป็นคำกิริยา แปลว่า เว้น (อย่างว่า อันไหนเห็นว่าบ่ดีก็ กะลำ ซะ)

กะลำชำซอย เป็นคำวิเศษณ์ แปลว่า นอกกริตนอกรอย ทำตามใจชอบ,ตามอำเภอใจ มะลำชำแซะ, มะลำมะลอย ก็ว่า

พจนานุกรมภาษาลาว โดย ดร.ทองคำ อ่อนมะณีสอน หน้า ๒๔ ให้ความหมายไว้ดังนี้

“กะลำ น. สิ่งใดที่เสียลงไปแล้วบ่บังาม เกิดโทษเกิดภัย เกิดเสียดจัญไรแก่ตนและผู้อื่นโบราณเอ็น กะลำ, คะลำ ขะลำ ก็ว่าอย่างว่า “หัวโลนอยากลำ หัวดำอยากเทศน์ คะลำ (พาสิด)”

สรุปความได้ว่า “กะลำ” เป็นสิ่งต้องห้ามที่ห้ามไปแล้วไม่ตีไม่งาม เกิดโทษภัย เกิดเสียดจัญไรแก่ตนและผู้อื่น โบราณเรียกว่า กะลำ, คะลำ ขะลำ ก็ว่า ตัวอย่าง หัวโลนอยากลำ หัวดำอยากเทศน์ คะลำ (พาสิด)”

คะลำเกี่ยวกับการยืม

1. ยืมคร่อมเตาฮ้าง คะลำ

2. หมึงยืมเยี่ยว คะลำ (ห้ามผู้หมึงยืมเยี่ยว)

3. ผู้น้อยยืมใกล้ผู้ใหญ่ คะลำ (ห้ามผู้น้อยยืมใกล้ผู้ใหญ่)

4. เขยยืมใกล้เจ้าโคตร คะลำ (ห้ามลูกสะใภ้และลูกเขยยืมใกล้เจ้าโคตร)

คะลำเกี่ยวกับการย่าง (เดิน)

- 1 ย่างข้ามตัวคน คะลำ
- 2 ย่างข้ามพาดขาว คะลำ
- 3 ผู้น้อยย่างไกลผู้ใหญ่ โภ้ เขยย่างไกลเจ้าโคตร คะลำ
- 4 ขึ้นเขื่อนปลั่งดิน ย่างที่บดินขึ้นขึ้นบันได ย่างเทิงเขื่อนตแอง ย่างลากดิน คะลำ
- 5 เมียย่างเอาผ้าเอาสิ้นปัดปายผัว คะลำ
- 6 ย่างก่อนเจ้าหัว (พระ) เขยียบเงาเจ้าหัว คะลำ
- 7 นุ่งผ้าเตะเตียว ย่างผ่านหน้าเจ้าโคตร คะลำ

คะลำเกี่ยวกับการนั่ง

- 1 นั่งหย่อนขาไกวขาเทิงเขื่อนสูง คะลำ
- 2 ผู้น้อยนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ โภ้หรือเขยนั่งสูงหรือนั่งขาไขว่ห้างต่อหน้าเจ้าโคตร คะลำ
- 3 ผู้หญิงนั่งขัดสะมาธ คะลำ (นั่งขัดสมาธิ)
- 4 นั่งขัดสะมาธเวลาฟังเทศน์ นั่งฟังเจ้าโคตรบอกสอน คะลำ
- 5 นั่งตันประตู นั่งตันขันได่ นั่งหมอน นั่งกลางผู้เฒ่า คะลำ
- 6 ผู้หนึ่งนั่ง ผู้หนึ่งยืนโอ้โลมกัน คะลำ
- 7 นั่งเทิงหัวบ่อนนอนของตน หรือของผู้อื่น คะลำ

คะลำเกี่ยวกับการนอน

1นอนหันหัวไปทางตาเว็นตก คะลำ (ห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก เพราะทิศตะวันตกเป็นทิศที่ให้ผีหรือคนตายนอนหันหัวไป)

2. เมียนอนก่อน ตื่นหลังผัว คะลำ
- 3นอนหงายเล่นดาบ นอนคาบนมเมีย เลี้ยคมมีด คะลำ
- 4 นอนพกมีด อาวุธ หรือของมีคม คะลำ
- 5 โภ้ เขย นอนเบิง พ่อแม่นอนฮ่วมห้องลูกสาวลูกชาย คะลำ
- 6 นอนหันตีนไปทางพระ คะลำ
- 7 ยามกินไปนอนยามนอนไปกิน คะลำ
- 8เอาเสื้อผ้าเก่ามาหนุนต่างหมอน คะลำ

9 นอนบ่ล้างตีน คะลำ

คะลำเกี่ยวกับการกิน

- 1 ไปป่าเ็นกันกินข้าวเสียงดัง คะลำ
- 2 ไทเหือนเดียวกันกินบ่พร้อมกัน ผู้น้อยกินก่อนผู้ใหญ่ เมียกินก่อนผัว คะลำ
- 3 ผู้ใหญ่กินเจือกินผู้น้อย ผัวกินเจือเมีย คะลำ
- 4 กินข้าวบ่เปิดฝัก่อง บ่เก็บบ่เมี้ยน คะลำ
- 5 กินข้าวแล้วลงเหือน เอามือเช็ดหัวบันได คะลำ
- 6 เอาเจือกินให้ทาน คะลำ
- 7 กินอ้าปากกว้าง แลบลิ้น เสียวปาก เสียวมือ กินคำใหญ่ กินเสียงดัง คะลำ
- 8 ถ่มน้ำลาย คายขี้มูก เวลากิน คะลำ
- 9 กินข้าวมือซ้ายเวลากินเว้ากัน เอามือทำขวาทำซ้ายเวลากิน กินเคี้ยวบ่แหลก คะลำ
- 10 กินเหมิดกินเสียง กินเกี้ยงบ่หลอ คะลำ (ห้ามกินหมดกินเกลี้ยงจนไม่มีอะไรเหลือ)
- 11 ได้กินดี อักกินผู้เดียว ได้กินซิ่นบ่สงอา ได้กินปาบ่สงปู่ คะลำ
- 12 กินอ้อมแล้ว บ่ล้างถ้วยล้างชาม คะลำ
- 13 กินข้าวโต โสความเฟิ่น คะลำ
- 14 กินข้าวกับซิ่นจัวซิ่นควาย คะลำ (เพราะจัว ควาย เป็นสัตว์มีคุณ)

คะลำเกี่ยวกับการไปการมา

- 1 ผัวไปล่าสัตว์ใหญ่ เมียอยู่บ้านนุ่งซิ่นแดง คะลำ
- 2 ไปจอบพังเขาเว้าพื้นทานขวันกัน คะลำ (ห้ามไปแอบพังเขานินทาว่าร้ายกัน)
- 3 ไปเอาบุญกายบ้าน บ่สู้แสงบ่สู้ฉาย คะลำ (ไปงานบุญหมู่บ้านอื่นแล้วไม่ยอมกลับมาบ้านเรือนของตนก่อนค่อยไปตอ และไม่รู้เวลากินข้าวเขาขวยเห็น)
- 4 ผัวไปทางไกล เมียอยู่บ้านตัดผม ทัดดอกไม้ คะลำ
- 5 ไปใส่เนื้อเอ็นซื่อมัน คะลำ (ห้ามออกชื่อสัตว์ขณะที่เกี่ยวล่าสัตว์)
- 6 ไปบ่ลา มาบ่คอบ คะลำ

คะลำทั่วไป

- 1 นุ่งห่มผ้าทางกลับ – ไซ้ตีนเขี่ยเสื่อผ้า คะลำ

- 2 พันพินมือเข้าผัดข้าวมี้อแลงแบกของขึ้นเฮือนหาบพินขึ้นบ้าน คะลำ
- 3 ขำมชั้นใดขึ้นเฮือน ดินเซ็ดหัวชั้นใด คะลำ
- 4 ฝนตกฟ้าร้องชี่ควายเล่น ยกมีด ยกเสียม พันไม้ คะลำ
- 5 ผ่าพิน พันไม้ ดอกไม้ กลางคิน คะลำ
- 6 แต่งคาคแต่งไถกลางคิน คะลำ
7. ตีก้อนเส้า เอาไม้เอามัดเคาะเส้าเฮือน คะลำ
- 8 ชี่วัว ชี่ควาย หันหลังให้ทางเขา คะลำ
- 9 เอามือตีแมว ตีหมา เตะวัวเตะควาย คะลำ
- 10 ปลุกย่านางเดินบ้าน ปลุกผักอีสุ่ม หมากลิ้นหมา ผักหวานในบ้าน คะลำ
- 11 บุญมหาชาติชี้เมาเข้าวัด คะลำ ตีม้องตีกลอง (เว้นแต่กลองรับ) คะลำ
- 12 ไทยเฮือนอื่นมาปิด - เปิดบ้องเอี่ยม คะลำ
- 13 ปรีกษากันไปหาหมอ คนไขได้ยีน คะลำ
- 14 วันพระวันศีลก่อนนอน บ่สมมาก่อนส้า คีไฟ แม่ชั้นใด ผักตู่ในวันศีล คะลำ
- 15 เล่นหมากฮุก หมากสะกา ในเฮือนคนบ่ทันตาย คะลำ
- 16 โยนกะบุง กะตำ ฟาดเสียม กะดั่ง กะเบียนขึ้นเฮือน คะลำ
17. วัดโตคนไข เพื่อตัดโลงให้คนไขเห็นหรือได้ยีน คะลำ
18. เอาเชิงผ้าขึ้นเซ็ดหน้า คะลำ
- 19 ฝนมีดพรั้า หอก ดาบสิ้ว ขวาน และปัดเฮือนยามกลางคิน คะลำ
- 20 ของต่ำไว้สูง ของสูงไว้ต่ำ คะลำ
- 21 ทูบตี เตะ ถีบ ม้างเฮือน เพชาน คะลำ (ห้ามทูบตี เตะ ถีบ รื้อ พังบ้านเรือน)
- 22 เว้าพันตัว หัวพันเพิ่น คะลำ (ห้ามพูดเสียงดังเกินตัว เวลาหัวเราะก็หัวเราะดังกว่าคนอื่น)
- 23 ปากก่อนกวาน ขานก่อนเจ้า คะลำ (ห้ามพูดก่อนกวานบ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน)และรีบขานรับก่อนเจ้านาย)
- 24 ตัดกอนฮอนชื้อ คะลำ (ห้ามตัดกอนและรอนชื้อบ้านเรือน)
- 25 ตักน้ำมือเข้า ตำข้าวมี้อแลง คะลำ
- 26 เอาล้อเกวียน ดินเกวียนที่หักแล้วไปสองดินบันใด คะลำ
27. คลำน้ำ กินต่อน คะลำ (เข้าทำนองเกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง)
- 28 เพินบ่เอ็นโตขาน เพินบ่วานโตช้อย คะลำ
- 29 บ่อนเซ็ดบ่ยาคะลำบ่ยัน คะลำ

- 30 ใส่บาตถามเจ้าหัว คะลำ (ห้ามถามพระเวลาใส่บาตร)
- 31 ชั่งอยชอน นอนสูบยา คะลำ
- 32 อยู่ทุ่งสานวีอยู่ดีถามหมอ คะลำ(อยู่ทุ่งนาห้ามสานพัด อยู่สุขสบายห้ามถามหาหมอ)
- 33 ฮากไม้สอนชวาน คะลำ (ห้ามรากไม้สอนด้ามชวาน)
- 34 ไร่ขอนหาชี้เข็บ คะลำ (ห้ามพื้นฝอยหาตะเข็บ)
- 35 เฮ็ดต่างลี้ ชี้ต่างเขามี่แสง คะลำ (ห้ามทำงานหลบๆ เลียงๆ และนั่งชี้เพื่อจะได้มีเวลาพักเหนื่อย)
- 36 ชี้คั้นคากจาแบกขอนยาง คะลำ (คางคกพูดสาวหาว่าตนแบกขอนยางได้ไม่ดี)
- 37 ดีเหล็กต่อหน้าช่าง คะลำ
- 38 ดันผีให้ลูก ปลูกผีให้หนัง คะลำ
- 39 หมาเข้าบ้านบ่ด้อมหาง คะลำ
- 40 ย้ายคันแทนา ย้ายผักตุงเฮือน ถมน้ำออกบ่อ ขุดจอมปลวก ไปถมบวกหมู ปลูกเฮือนกวมทาง กวมตอ
กะลำ (ห้ามย้ายคันนาหนึ่ง ย้ายประตูบ้าน ถมน้ำขับ ขุดดินจากจอมปลวกเพื่อนำไปถมปลักหมูนอน
ปลูกเรือนคร่อมถนนหนทางและตอไม้)
- 41 เอาของไขไวนกับของประดับ คะลำ
- 42 เฮือนสองหลัง เฮ็ดเป็นหลังเดียว คะลำหลาย
43. ผัวเมียผิดกัน ช่มเหงกัน ต่าบ้อยญาติกัน คะลำ
- 44 จ่ายเงินแดง แปะเงินขวาง คะลำ
- 45 ดีหมูซา ต่าหมาเสียด หัวซาเด็กน้อย หัวซาทุกคน คะลำ
- 46 เอาลูกสาวลูกชายเป็นเมียเป็นผัว เอาคนไขเป็นเมียเป็นผัว คะลำ
- 47 เห็นเมียท่านท่า เห็นหน้าทำยง คะลำ (เห็นภริยาคนอื่นแล้วทำทาย พอเห็นหน้าเจ้าตัวเขาถึงทันที
ไม่ดี)
- 48 หัวโล้นอยากล่า หัวดำอยากเทต คะลำ
- 49 เล่นเจ้าหัว เล่นผัวเพิ่น คะลำ (ห้ามเป็นชู้กับพระสงฆ์ และเป็นชู้กับสามีหญิงอื่น)
- 50 บวดเป็นชี หนีจากบ่อน คะลำ (บวชเป็นชีแล้วหนีจากวัดที่บวชไปอยู่วัดอื่น)
- 51 ความลับไปรู้ถึงสอง คะลำ (ห้ามนำความลับไปเล่าให้รู้ถึงสองคน)
- 52 นาสองเหมือง เมืองสองท้าว ย้าวสองเขย คะลำ (ห้ามทำนาที่มีร่องน้ำสองร่อง
ประเทศหนึ่งห้ามมีผู้ปกครองสองคน ห้ามลูกเขยสองคนอยู่รวมหลังคาเรือนเดียวกัน)
- 53 หญิงสองผัว เจ้าหัวสองวัด คะลำ

ขอบคุณบทความดี ๆ จาก

เวบวัฒนธรรม ประเพณีวิถีอีสาน

<http://www.611ppk.th.gs/>